

ובכל זאת עלינו לתמרן

גל פרל פינקל¹ | 3 באפריל, 2022 | גיליון 1584

בחודשים האחרונים הוצגו בפרסומי המכון למחקרי ביטחון לאומי שתי גישות סותרות ביחס לתמרן היבשתי ההתקפי ולרלוונטיות שלו להתמודדות עם איומי ההווה והעתיד שמולם ניצבת ישראל. במאמר זה מוצגת הקביעה, כי אף שעל התמרן להתבצע בהקשר ובאופן שישרת מטרות אסטרטגיות ואופרטיביות ספציפיות, כמאמר אחת משתי הגישות, הרי שגם נוכח האתגרים והעימותים שבפני ישראל על צה"ל לתמרן ולשם כך לשמר כוח יבשתי כשיר, כמאמר הגישה השנייה.

במאמרו ["מי שיברח מהתמרן, לא ינצח" \("פרסום מיוחד", המכון למחקרי ביטחון לאומי, 12 באוגוסט, 2021\)](#), טען ח"כ לשעבר עפר שלח, מ"פ צנחנים לשעבר, כי "תמרן מהיר והחלטי הוא תנאי הכרחי לקיצור המערכה, ולא להארכתה: תהיה הגדרת ההישג אשר תהיה, מהיר יותר להגיע אליו כאשר מפעילים את מלוא העוצמה מראשית המלחמה ולא רק כאופציה אפשרית להמשך, מתחככים באויב ומביאים את המלחמה אליו". לעומתו טען אל"מ (מיל.) רון טירה, טייס קרב בעברו, במאמרו ["תמרן – על מנת מה" \(מבט על, גיליון 1548, 9 בינואר 2022\)](#), כי "בחלק ניכר מהעימותים שישראל נטלה בהם חלק בשלושת העשורים האחרונים, ישראל לא ביקשה להוציא דבר מיריבה, אלא פשוט לסיים במהירות את העימות שאליו נקלעה שלא בטובתה. לפחות חלק מעימותים אלה נבע מתהליך הסלמה שיצא משליטה, או ממסקלקולציה. במצבים כאלה, בהחלט אפשר שרצינוני יותר לישראל לבחור במצב יסוד אסטרטגי "מגננה", ולהפעיל את כוחה באופן שיביא לסיום מהיר וזול של העימות". טירה ציין כי "יש להישמר מפני רצון לתמרן ויהי מה, וההחלטה צריכה להיבחן לאור ההקשר. יש להישמר מנטייה לתמרן כחלק מאתוס, או כמקצה שיפורים".

אמנם, כמאמר טירה, ההחלטה לבצע תמרן יבשתי חייבת להיות בהקשר לאירועים ולא כמבחן אומץ או ברירת מחדל, מה גם שאין בכוונת ישראל לכבוש שטחים מידי אויביה לזמן ממושך. אכן, התמרן צריך להתבצע רק כשהוא משרת באופן מיטבי, בניגוד לחלופות אחרות שמחירן זול יותר בדם ודמים, את המטרות האסטרטגיות והאופרטיביות של ישראל. בנוסף, תכנית אופרטיבית למבצע מוגבל לא צריכה להיות תכנית אופרטיבית לפעולה התקפית רחבת היקף שקוצצה והותאמה. זוהי תכנית אחרת, כתב טירה, "וארגז הכלים הצה"לי צריך גם תכניות כאלה". בכל מקרה, כתב בצדק, עליה לשאוף לסיים במהירות את העימות כדי לצמצם את

¹ גל פרל פינקל, חוקר במרכז דדו וסרן (מיל.) בעוצבת הצנחנים "חיצו האש".

הפגיעה בעורף. הנחות נכונות אלו הובילו את המחבר למסקנה השגויה לפיה הצורך לתמרן כמעט התייתר, זולת בעימות רחב היקף. יתכן, ציין, שביכולתה של ישראל להשיג את יעדיה בפעולה שמתחת לסף המלחמה – מה גם שזמן העימות עשוי להיות קצר מדי עבור היערכות של כוחות היבשה לתמרון אפקטיבי.

אמת, חזבאללה וחמאס מציבים איום חמור על העורף באמצעות ארסנל טילים ורקטות (חלקו מדויק), שיאפשר פגיעה בגיוס כוחות המילואים של צה"ל, שיבוש פעילותו המבצעית ואף השפעה על תהליכי קבלת ההחלטות ברמה הלאומית. האויב גם שיפר את יכולתו לחדור לשטח ישראל. איום זה יחייב את ישראל לפעול בלוח זמנים קצר כדי להסיר את האיום באמצעות כל הכלים הזמינים לרשותה. הראשון, הזמין והגמיש שבהם הוא חיל האוויר, שיודע לתקוף אלפי מטרות ביום, ומערכי האש מנגד.

צה"ל מחזיק כיום ביכולות אש ומודיעין מרשימות ויעילות מאוד, הפועלות במשולב, כפי שהומחש בעימותים ובמערכה בין המלחמות (המב"מ). מאמץ האש חיוני, שכן הוא מסוגל לפגוע ביכולות האופרטיביות של האויב ולשבשן, עשוי ליטול ממנו נכסים אסטרטגיים ויוצר הרס שירתיע מפני מערכה נוספת שנים קדימה ויחייב אותו להשקיע את משאביו בשיקום הנזקים.

אך ההישג שיביא מאמץ האש במהלך הלחימה עצמה יהיה בהכרח מוגבל. ראשית משום שהאויב הסתגל ולמעשה בנה את בניין כוחו כך שיוכל להוסיף לשגר ולפעול גם נוכח מפעל ייצור והשמדת המטרות המרשים שבנה צה"ל. שנית, משום שלאחר מספר ימי לחימה פוחתות מספר המטרות הזמינות לתקיפה באש. צה"ל יודע להשמיד במהירות את "בנק המטרות" שצבר, ומנגד האויב "מבין מהר את הפרינציפ" ונשמר מחשיפה. אין בכך כדי לטעון שהמודיעין והאש המדויקת לא יביאו הישגים. לעיתים ניתן להסיר איום באמצעות שימוש באש מנגד בלבד, כמו, למשל, במבצע "חגורה שחורה" ב־2019. אולם לרוב מתפתח דפוס שמאריך את משך המערכה בשל הקושי להשיג הישגים באמצעות מאמץ האש והרתיעה מהפעלת מאמצים אחרים. החתירה לקיצור משך המערכה ככל שניתן היא שהופכת את התמרון הקרקעי לכלי חיוני, בין אם כמאמץ עיקרי ובין אם כמאמץ נלווה לאש.

המפתח להצלחה טמון בשילוב בין מאמץ האש למאמץ מתמרן, בקצב מבצעים מהיר, שמציב איום של ממש על שרידותו ויכולתו התפקודית של האויב ועשוי לגרום לו להפסיק את המערכה. הסיבה לכך היא שהתמרון, מעצם טבעו, מקיים נוכחות בשטח. אף שהאויב התרגל למאמץ האש המופעל נגדו וממשיך ללחום, אין ביכולתו לצפות את תנועתם ומעשיהם של הכוחות המצויים בשטחו, משבשים את פעילותו, מייצרים תחושת נרדפות ומביאים לצמצום האש שהוא משגר לעבר העורף. יתרה מכך, לכיבוש שטח, גם זמני, יש משמעות והשפעה תרבותית־פסיכולוגית בעיני אויביה של ישראל. השטח נתפס כבעל ערך היסטורי, תרבותי ודתי. רק תמרון יבשתי יכול לתפוס שטח וליצור בכך לחץ תודעתי על האויב.

סיבה נוספת לחשיבותו של התמרון היא הצורך להיחלץ מ"המבוי הסתום" – מושג שטבעו מפקד זרוע היבשה, אלוף תמיר ידעי, ומפקד מרכז דדו, תא"ל ערן אורטל. שורת המבצעים שניהל צה"ל בשני העשורים האחרונים, כולם בהיגיון הרתעתי וחלקם נמשכו יותר מכפי שביקשה ישראל, קלעו אותה ל"מעגל קסמים" של התנהלות ממבצע הרתעתי-שחיקתי אחד למשנהו, בעוד היעדר נכונותה להפעיל בהם כוחות יבשה מוכר לאויביה ומקנה להם יתרון והגנה.

לכן, על ישראל לפתח דפוס פעולה הכרעתי, שיכלול מאמץ הגנתי יעיל ואשר יימנע מהאויב, כמאמר האלוף הרצי הלוי, לקזז את הישגיה של התקפת צה"ל באמצעות מהלכים התקפיים שלו, שיגבו מחירים בנפש. עיקרו מערכה משולבת של אש ותמרון בקצב מהיר, שכן המהירות הכרחית לישראל בשל האיום על העורף. פעולה משולבת תאפשר לצה"ל לפגוע ביעילות בכוחות האויב, לשלול ממנו נכסים חיוניים לדוקטרינת הפעולה שלו (מערכי אש, פיקוד ושליטה וכן מנהרות), ותאפשר להגיע למצב סיום בתנאים חיוביים לישראל ואולי אף לעצב מציאות חדשה, טובה יותר.

הן שלח והן טירה הסכימו כי צה"ל נדרש לבצע רפורמה משמעותית בזרוע היבשה כך שכוחותיה יהיו רלוונטיים, ובעיקר מהירים ועמידים (ממוגנים), שכן אויביה של ישראל ייצרו איום של ממש על שרידות כוחות היבשה המתמרנים בשדה הקרב באמצעות מטענים, טילי נ"ט, ארטילריה ויכולות נוספות.

על צה"ל לחזק את יכולתו להפעיל בזמן קצר כוחות סדיר ומילואים שניתן יהיה לגייס ולהפעיל כצוותי קרב משולבים שיתמרנו במהירות לשטח האויב ויפגעו בכוחם הצבאי של חזבאללה וחמאס. כוחות אלו יידעו לנוע ולהיעתק מהר מזירה לזירה, לפעול בגמישות ובשילוביות הדוקה ורב-זרועית עם רכיבי אש ומודיעין, ולפשוט ולהרוג באויב במגע ישיר. כבר ב־2005 כתב סא"ל אמיר ברעם, יוצא חטיבת הצנחנים (ולמים מפקד פיקוד הצפון), כי הלקח העיקרי מאימון שערכה יחידתו הוא כי "לא ניתן להכריע את חזבאללה ללא מגע קרוב". קביעה זו נכונה גם כיום.

צוותי קרב אלו יוכלו לאתר ולהשמיד את ה"אויב הנעלם", שנמנע ככל יכולתו מעימות ישיר עם הצבא ומתבצר במנהרות ובונקרים, לתמרן במהירות וכמאמר תא"ל אורטל, "להדליק את האור", כלומר לחשוף את האויב, בדגש על מערכות ייצור האש לעורף שברשותו, ו"לכבות את האש", כלומר להשמיד בכוחותיו שלו מערכות אלו ובכך לשלול מהאויב את הרכיב העיקרי שבתפיסת ההפעלה שלו.

הצלחת כוחות אלו תלויה בראש ובראשונה במפקדים איכותיים, יוזמים, נחושים ותחבולנים שיובילו את הלחימה, ועל צה"ל להשקיע בשימורה ובפיתוחה של שדרת מפקדים זו בסדיר ובמילואים.

תמרון שכזה, שבעימות מוגבל יהיה מצומצם בהיקפו (פשיטה), יהיה רלוונטי ולעיתים אף מתחייב בשל הצורך לקצר את משך הלחימה ולצמצם את הירי על העורף. ובמערכה רחבה, כשהתמרון יופעל בסדרי כוחות גדולים וייצור איום באובדן קרקע – שהיא נכס אסטרטגי לעמים ומדינות באשר הם – ובאובדן ריבונות ושרידות, הוא אף עשוי להביא את האויב להסכים לסיום הלחימה.

ההקשר חשוב, ועל התמרון לתרום להשגת היעדים האסטרטגיים של המערכה ומנגד, כל דיון על התמרון, היקפו ולשם מה חייב להתחיל מכך שלצה"ל ישנה יכולת כשירה, נכונה ומיומנת לתמרן ביבשה שאותה הוא יפעיל בהתאם לצורך.

בשעתו אמר הרמטכ"ל גבי אשכנזי שבמערכה הבאה צה"ל חייב "להכריע, להכריע מהר, באופן כזה שבסופו של דבר אף אחד לא ישאל מי ניצח ומי הפסיד". ציווי זה נותר נכון, ולשם כך נדרש מהלך המשלב בין עוצמת אש, מדויקת ככל שניתן, ומסה מתמרנת שפוגעת באויב בשטחו, ומייצרת לחץ שלא יוכל לעמוד בפניו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט